

OTTO GROSS LÁZADÁSA

Friedrich Melinda

„Freud hatalmas árnya immár nem állja el utamat...” – így szólt a 6. Nemzetközi Otto Gross Kongresszus mottója, amelyet – a Nemzetközi Otto Gross Társaság, a bécsi Ludwig Boltzmann Intézet, az Institut für Wissenschaft und Kunst és a Medizinische Universität Wien szervezésében – 2006 szeptemberében ezúttal Bécsben rendeztek meg. Hogy miért éppen Bécsre esett a választás? Bécs, a pszichoanalízis szülővárosa, az a város, ahol Otto Gross és Marianne Kuh lánya, Sophie Templer-Kuh (szül. 1916) előtt 1982-ben egy különös véletlen folytán feltárult a múlt: egy antikváriumban bukkant rá egy könyvre, amely elsőként mesélte el neki édesapja történetét. 2006. szeptember 8-án újra Bécsben van, de már nem egyedül. A kongresszus péntek esti megnyitó ünnepségén a világ több kontinenséről összesereglett érdeklődő hallgatja Franz Kafka „rejtélyesen hallgató csecsemő”-jét, aki ma a Nemzetközi Otto Gross Társaság tiszteletbeli elnöke, amint hányattatott sorsáról, családjá kényszeremigrációjáról, az üldöztetés idejéről és azokról a mély nyomokról mesél, melyeket ez benne és leszármazottaiban is hagyott. A megrendítő történet után Bécs városának szóvivője és Gottfried Heuer (London), a Nemzetközi Otto Gross Társaság elnöke üdvözli a vendégeket és a hét országból érkezett harminckét előadót, akik az elkövetkező két napban Otto Grosst érintő kutatásaik legújabb eredményeiről számolnak be. A harminc előadás az alábbi témák köré szerveződött: Gross tudományos tevékenysége, különös tekintettel korai írásaira; Kapcsolata a korszak kiemelkedő egyéniségeivel: C. G. Junggal, Stekellel, Max Weberrel, anarchistákkal, mint Erich Mühsam; Trauma és függőség: Gross pszichopatólógiaja; Emancipáció: párhuzamok Herbert Marcuséval, Simon Gutt-

mann-nal, Pierre Ramus-val; Gross és a bécsi kávéházi élet: Hatvany Lajos, Anton Kuh és Franz Werfel Bécsben; Gross és a nők.

E tanulmány alapját a 6. Nemzetközi Otto Gross Kongresszus néhány előadása képezi.¹ Az elhangzottakból kiindulva azt a kérdést fogom körüljárni, milyen fogadtatásra talált a lázadó Gross a kor analitikusainak körében, ill. hogyan avatkozott be életükbe. Először, Hans Gross, Freud és Otto Gross kapcsolatának részleteibe betekintve, azt szeretném felmutatni, miért volt Freud és az „ügy” szempontjából szükségyszerű Otto Gross eltávolítása (Rohrwasser 2006). Ezt követően Jung és Otto Gross problematikus viszonyát és kölcsönös analízisének következményeit vizsgálva fény derül Otto Gross közreműködésére a Jung által rajta végrehajtott testvérgyilkosságban (Heuer 2006a), és kiderül az is, milyen szerepet játszott az autoriter társadalom normái ellen lázadó Gross Jung és Spielrein kapcsolatának alakulásában (Nitzschke 2004). Végül, Stekel és Gross analitikus kapcsolatának bemutatásán keresztül, arról kísérlek meg képet adni, miként viszonyult az akkor a mozgalomból már száműzött Stekel a társadalomból is száműzött Grosshoz (Dvorak 2006).

1. Az elfojtott visszatérése.

Sigmund Freud, Hans Gross és Otto Gross

Gross egész életén keresztül vívta harcát mind saját apja, mind a patriarchális társadalom ellen, és ebben a küzdelemben Freud nem Otto Gross, hanem az apa, Hans Gross² oldalára állt. Otto Grosst 1913. november 9-én barátja, Franz Jung berlini lakásában apja kezdeményezésére letartóztatták, és a tullni elmegyógyintézetbe szállították. Ebben az akcióban Hans Grossnak nemcsak C. G. Jung diagnózisa volt segítségére, hanem a Freud által 1908-ban, Hans Gross megrendelésére kiállított beutalóra is hivatkozhatott. Mivel magyarázható az, hogy Freud nem egykori tanítványát, Otto Grosst ismeri el és méltatja kollégaként, hanem a kriminológus Hans Grosst³? A következőkben azt is megtudhatjuk, miért állt a pszichoanalízis a kriminológia oldalára, s hogy milyen okokból lett Otto Gross elfojtás áldozata.

Ahhoz, hogy a válaszhoz közelebb kerüljünk, vissza kell mennünk az időben: először Freud múltjába, majd a pszichoanalízis gyökerei-

hez. Wilhelm Fließ egy 1901 szeptemberében írott levelében, kapcsolatuk végpontjaként, jó érzékkel a címzett sebezhetősége iránt, Freudot „gondolatolvasónak” nevezi (idézi Rohrwasser 2005, 79.). Freud, amikor a szuggesztió vádját visszautasítja, értelemszerűen a hipnózis technikájával kapcsolja össze azt (lásd Freud 1917/2006, 366.). A hipnózis technikájának feladásával megszületett maga a pszichoanalízis (Freud 1925/1993, 29.), s Freud ezzel a gondolatolvasás vádjától is megszabadulni látszott. Egy előadása végén így előlegezi meg hallgatóinak esetleges kifogásait:

„Már látom, annyira feszíti Önöket egy ellenvetés, hogy ha nem hagy-nánk szóhoz jutni, nem lennének képesek tovább hallgatni engem: »Végül is bevallotta tehát, hogy Ön a szuggesztió segítő erejével dolgo-zik, akár a hipnotizőrök. [...] Ki áll most jól ezeknek a leleteknek a bizonyosságáért? Nem szuggesztió, mégpedig a szándék nélkülinek az eredményei-e ezek is; nem erőszakolhatja-e reá a betegre ezen a területen is azt, amit akar, s ami Ön szerint helyesnek látszik?»” (Freud 1917/2006, 363.).

Freudnak, ahogy Alfred Döblin írja, egyik legnagyobb aggodalma az volt, hogy az orvostudomány bekebelezheti az analízist, és a tankönyvekben kegyetlen mosollyal a hipnózis és a szuggesztió mellé sorolhatja (idézi Rohrwasser 2005, 80.). Freud a hipnotikus és a pszichoanalitikus eljárást élesen elhatárolja egymástól:

„Az első a kozmetikához, az utóbbi a sebészethez hasonlóan dolgozik. Az első a szuggesztiót arra használja fel, hogy a tüneteket eltírtsa, tehát megerősíti az elfojtásokat [...]. Az analitikus kezelés közelebb férkőzik a baj gyökeréhez, elér azokhoz a konfliktusokhoz, amelyekből a tüne-tek kiindultak, s a szuggesztiót alkalmazza, hogy megváltoztassa ezeknek a konfliktusoknak a megoldását. A hipnotikus kezelés [...] változat-lanságban hagyja a beteget. [...] Az analitikus kezelés mind az orvosra, mind a betegre súlyos munkát ró, amit a belső ellenállások megszünté-tésére fordítanak. Ezeknek az ellenállásoknak a legyőzése maradandóan megváltoztatja a beteg életét.” (Freud 1917/2006, 368.).

A pszichológia a pszichoanalízis keletkezésével valóban döntő lépést tett a tudománnyá válás irányába, és eltávolodott a mágikus gondolkodástól, noha a pszichoanalízis, amint Fenichel írja, „jelenlegi állapotában is tartalmaz, önnön múltjának nyomaként, misztikus elemeket” (Fenichel 1974, 14.). Fenichel hangsúlyozza: a mágia úgy él tovább